

Vrije tijd, een handicap?

De praktijk van vrijetijdsbesteding voor en door mensen met een beperking

Janine Pikoleit
Maren Thomsen

Wetenschappelijk begeleider:
Dr. Koen van Eijck

Wetenschapswinkel
Universiteit van Tilburg

November 2006

Universiteit van Tilburg
Wetenschapswinkel
Postbus 90153
5000 LE Tilburg
Tel. 013-4662645
E-mail: Wetenschapswinkel@uvt.nl
Internet: www.uvt.nl/wetenschapswinkel
ISBN-10: 90-73758-97-1
ISBN-13: 978-90-73758-97-1

Voorwoord

Naast wonen en werken is het totale welbevinden van mensen in toenemende mate ook afhankelijk van hun vrijetijdsbesteding. Voor mensen met een beperking is het niet altijd even vanzelfsprekend dat de dingen die ze graag doen ook gemakkelijk uitvoerbaar zijn.

Welke participatiekansen en -belemmeringen ervaren zelfstandig wonende mensen met een lichte verstandelijke beperking? Om daar meer zicht op te krijgen heeft het Vrijetijdennetwerk en Sportbedrijf Tilburg een onderzoek uit laten voeren bij de Wetenschapswinkel van de Universiteit van Tilburg. Dit vanuit de vooronderstelling: door een goede vrijetijdsbesteding en aansluiting in de maatschappij komen mensen minder in een isolement, waardoor er minder eenzaamheid is en ook minder zorg nodig is.

De onderzoekers onderscheiden zes typen vrijetijdsbesteders. In de uitkomsten van dit onderzoek benadrukken zij een nieuwe wijze van kijken naar de vrijetijdsvragen van mensen met een beperking die meer rekening houdt met de behoeftes van de door hen onderscheiden typen vrijetijdsbesteders.

Met de resultaten van dit onderzoek kunnen ook professionals die werken voor andere groepen kwetsbare jongeren en volwassenen, die belemmeringen ervaren bij participatie in de vrije tijd, hun voordeel doen. Zoals groepen van mensen met een psychische beperking, een lichamelijke beperking, met een niet aangeboren hersenletsel, of met autisme.

Het onderzoeksrapport van Maren Thomsen en Janine Pikoleit verschijnt in de publicatierreeks van de Wetenschapswinkel onder de titel 'Is leisure always pleasure? A qualitative research of the leisure needs and constraints of people with a mild mental handicap', ISBN-10: 90-73758-96-3, ISBN-13: 978-90-73758-96-4.

Iris Sliedrecht
Coördinator Wetenschapswinkel

Inhoudsopgave

Voorwoord	iii
Inhoudsopgave	v
1 Inleiding	1
2 Theoretisch kader en onderzoeksmodel	3
3 Methodologie	7
4 Resultaten	9
5 Discussie	13
5.1 Passive loners	14
5.2 Passive participants	15
5.3 Dependent, active participants	16
5.4 Easy takers	16
5.5 Independent individualists	17
5.6 Independent, sociable activists	17
6 Aanbevelingen	19
6.1 Passive loners	19
6.2 Passive participants	19
6.3 Dependent, active participants	20
6.4 Independent individualists	20
6.5 Easy takers	21
6.6 Independent, sociable activists	21
7 Kritische beschouwing	23
Literatuur	25

1 Inleiding

De sociale positie van mensen met een verstandelijke beperking heeft de afgelopen tijd veel aandacht gekregen binnen de sector van sociale gezondheid en welzijn. Het is duidelijk dat deze groep mensen als gelijkwaardige burgers van onze samenleving moeten worden gezien en behandeld. Gebaseerd op de beleidsnota van het Ministerie van Sociale Gezondheid, Welzijn en Sport van april 2004 hebben verschillende sociale organisaties, die voor en met verstandelijk gehandicapte mensen werken, bijzondere aandacht aan dit onderwerp besteed.

De vier organisaties MEE Regio Tilburg, Amarant, De Twern en het Sportbedrijf Tilburg¹, opdrachtgevers van dit onderzoek, hebben vooral belangstelling voor mensen met een lichte verstandelijke beperking die zelfstandig in en om Tilburg wonen en weinig sociale zorg krijgen. Het doel is deze mensen uiteindelijk goed in onze samenleving te integreren en hun kwaliteit van leven te verhogen. Omdat deze organisaties van mening zijn dat vrijetijdsbesteding een belangrijk onderdeel van integratie kan vormen en de kwaliteit van leven kan verbeteren, zijn zij geïnteresseerd in de vrijetijdsbesteding van deze groep mensen. Bovendien willen ze weten of en zo ja, welke soort drempels de doelgroep heeft om aan diverse vrijetijdsactiviteiten deel te nemen. Het lijkt erop dat mensen met een lichte verstandelijke beperking die zelfstandig wonen en weinig zorg krijgen relatief weinig of helemaal geen gebruik maken van het aanbod aan activiteiten dat speciaal georganiseerd wordt voor mensen met een beperking. Daarenboven lijkt het vrijetijdsaanbod specifiek voor mensen met een lichte verstandelijke beperking nogal beperkt te zijn. Daarom zijn deze organisaties ook geïnteresseerd in het huidige, speciaal voor de doelgroep georganiseerde, aanbod.

Voor dit onderzoek is de definitie voor verstandelijke beperking aangehouden van de American Association on Mental Retardation (AAMR), gepubliceerd in 2002. Hierin wordt verstandelijke beperking gedefinieerd als een beperking gekarakteriseerd door significante beperkingen van zowel intellectuele functies alsook in adaptief gedrag geuit in conceptuele, sociale en praktische vaardigheden. Vrije tijd is gedefinieerd als de tijd die mensen aan willekeurig gekozen activiteiten kunnen besteden. Participatie is gedefinieerd als deelname aan activiteiten speciaal georganiseerd voor gehandicapten.

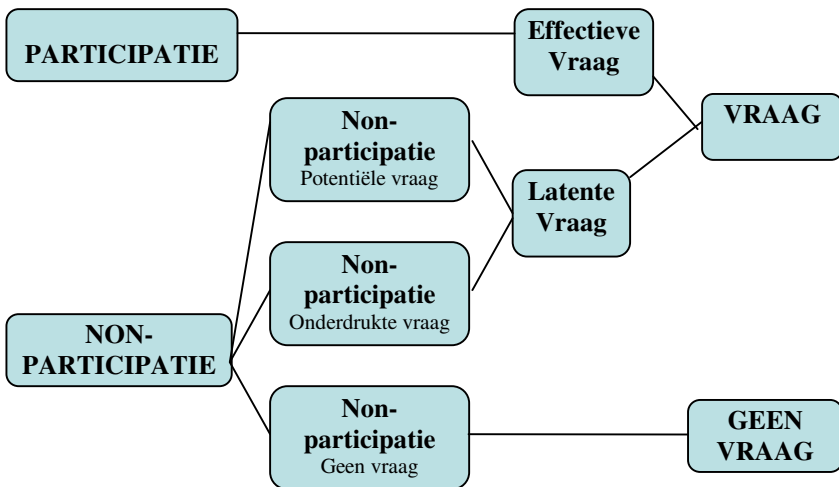
¹ Deze vier organisaties werken samen in het Vrijetijdsnetwerk Tilburg en hebben de Wetenschapswinkel verzocht een onderzoek uit te laten voeren naar de behoeften van en het vrijetijdsaanbod voor mensen met een lichte verstandelijke beperking. Het onderzoek is uitgevoerd door Maren Thomsen en Janine Pikoleit in het kader van de afronding van hun studie Vrijetijdwetenschappen aan de Universiteit van Tilburg, onder supervisie van dr. Koen van Eijck.

Gebaseerd op de bovengenoemde doelstellingen zijn in overleg met de opdrachtgevers de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Wat is het vrijetijdsgedrag/zijn de vrijetijdsbehoeften van mensen met een lichte verstandelijke beperking die zelfstandig wonen?
2. Welke mogelijke drempels hinderen mensen die zelfstandig wonen om aan hun behoeften te kunnen voldoen en aan hun gewenste activiteiten deel te nemen?
3. In hoeverre spelen speciaal georganiseerde vrijetijdsactiviteiten voor mensen met een beperking een rol met betrekking tot hun vrijetijdsgedrag en hun tevredenheid met de vrije tijd?
4. Voldoet het vrijetijdsaanbod in Tilburg aan de vraag van mensen met een lichte verstandelijke beperking die zelfstandig wonen?

2 Theoretisch kader en onderzoeksmodel

Waarom spelen sommige mensen tennis terwijl anderen liever televisie kijken of vrijwilligerswerk doen in hun vrijetijd? De deelname aan bepaalde vrijetijdsactiviteiten wordt beïnvloed door verschillende factoren. Jackson and Dunn (in Mannell & Kleiber, 1997) hebben een theoretisch model ontwikkeld dat participatie en non-participatie verklaart. Zij verklaren participatie en non-participatie met het al dan niet voorhanden zijn van vraag en het al dan niet voorhanden zijn van drempels.

*Participatie, non-participatie & vraag bewerkt naar Jackson en Dunn
(in Mannell & Kleiber, 1997:331)*

Als er geen vraag voorhanden is zal een persoon niet participeren. Echter, ook als de vraag wel voorhanden is, is het mogelijk dat een persoon niet aan de gewenste activiteiten deelneemt omdat hij/zij gehinderd wordt door bepaalde drempels. Een persoon met een onderdrukte vraag wordt gehinderd door bijvoorbeeld een tekort aan financiële middelen en een persoon met een potentiële vraag neemt niet deel omdat hij/zij bijvoorbeeld geen kennis heeft van het bestaan van een bepaald aanbod aan activiteiten.

Volgens deze dualistische verklaring voor participatie en non-participatie beïnvloeden de vraag naar vrijetijdsactiviteiten en mogelijke drempels het vrijetijdsgedrag. Maar hoe ontstaat de interesse voor bepaalde activiteiten

en welke soort drempels hinderen mensen om aan hun behoeften te kunnen voldoen?

De interesse in bepaalde vrijetijdsactiviteiten is afhankelijk van vele verschillende factoren (Haywood, Key & Bramham, 1989). In het algemeen kunnen demografische en socio-economische aspecten, zoals leeftijd, geslacht, socialisatie en psychologische aspecten, zoals de persoonlijkheid van een individu, een rol spelen bij vrijetijdsinteresses (Roberts, 1999). Leeftijd, bijvoorbeeld is meestal gekoppeld aan verschillende levensfasen. Volgens Roberts (1999) gaan de meeste volwassenen door drie verschillende periodes: werkcarrière, familiecarrière en vrijetijdscarrière. Iedere periode heeft implicaties voor de keuze van vrijetijdsactiviteiten. Als mensen bezig zijn met hun werkcarrière en/of familiecarrière is hun vrijetijdsgedrag meer gefocust op huis en familie (Roberts, 1999). Vrijetijdsactiviteiten, zoals uitgaan, zullen daarom eerder in verband staan met het zoeken naar nieuwe contacten en belevenissen.

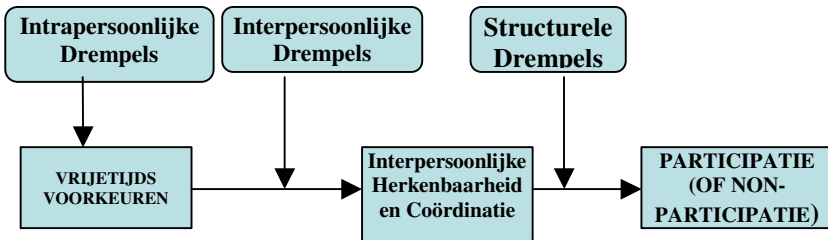
Ook socialisatie, dus de manier waarop een persoon is opgegroeid wordt veelal gezien als belangrijke factor voor het ontwikkelen van bepaalde interesses en voorkeuren (Argyle, 1996). Echter, de invloed van socialisatie is in het kader van dit onderzoek niet empirisch onderzocht omdat daarvoor niet voldoende tijd ter beschikking was.

Volgens Haywood et al. (1989) beïnvloedt geslacht vrijetijdsinteresses op drie gebieden: tijd, plaats en activiteit. Veel vrijetijdsactiviteiten zijn gekoppeld aan geslachtsspecifieke rollen en verwachtingen, vooral de deelname aan bepaalde sporten. Met betrekking tot de plaatsen voor vrijetijdsactiviteiten zijn er volgens Haywood et al. (1989) minder publieke plaatsen waar vrouwen zich veilig voelen. Echter voor de doelgroep in kwestie is er wellicht een algemeen tekort aan mogelijkheden voor mannen en vrouwen vanwege hun verstandelijke beperkingen.

Voorts wordt aangenomen dat werk vrijetijdsinteresses beïnvloedt omdat werk vaak een instrument is waarmee we onze identiteit, onze plaats in de maatschappij en vriendenkring vestigen (Kiernan & Knutson, 1990:101). Volgens Argyle (1996), kan ervan uitgegaan worden, dat werkloosheid leidt tot een eenzamer en afhankelijker leven, wat zich ook in de keuzes van vrijetijdsactiviteiten weerspiegelt. Uit onderzoeken blijkt dat werkloosheid in het algemeen leidt tot een toename aan passieve activiteiten binnen het huis, zoals televisiekijken en niets doen.

Bovendien zijn theorieën met betrekking tot vrijetijdsdrempels onderzocht, aangezien non-participatie niet noodzakelijk het gevolg van een gebrek aan interesse is, maar ook door de aanwezigheid van bepaalde drempels veroorzaakt kan worden. Deze discussie is gebaseerd op het theoretische model van vrijetijdsdrempels ontwikkeld door Crawford, Jackson en Godbey

(1991), dat vrijetijdsdrempels in drie groepen verdeelt: structureel, interpersoonlijk en intrapersoonlijk.

Hiërarchisch model van vrijetijdsdrempels van Crawford, Jackson and Godbey (1991)

Het hiërarchisch perspectief is in dit onderzoek niet toegepast, omdat het ervan uitgaat dat de drie groepen van drempels met elkaar in verbinding kunnen staan (Mannell & Kleiber, 1997). Bijvoorbeeld, de slechte toegankelijkheid van een vrijetijdsfaciliteit en een tekort aan vrienden met wie een persoon aan een bepaalde activiteit zou kunnen deelnemen, kunnen tot het ontwikkelen van een negatieve instelling tegenover deze activiteit leiden en interesse tegenwerken.

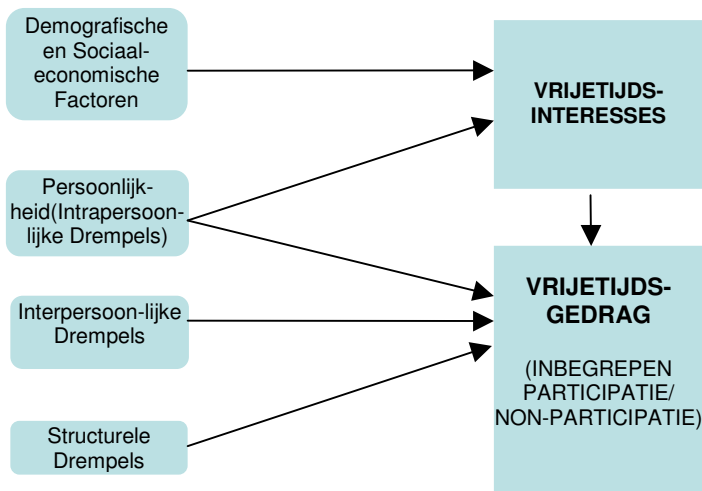
Intrapersoonlijke drempels omvatten (sociale) angst, zelfvertrouwen, sociale vaardigheden, mentale en fysieke vaardigheden, de behoefte te socialiseren en de behoefte te presteren. Een hoge mate aan angst kan mensen ervan weerhouden aan bepaalde vrijetijdsactiviteiten deel te nemen (Argyle, 1996). Feigenbaum (in Argyle, 1996) heeft vastgesteld dat mensen die gevaarlijke sporten beoefenen een laag niveau van angst hebben. Bij vrijetijdsactiviteiten speelt vooral de angst in interpersoonlijke situaties (sociale angst) een belangrijke rol, omdat vrijetijdsactiviteiten groepsactiviteiten zijn (Hills, Argyle & Reeves, 2000). Sociale angst kan een persoon ervan weerhouden aan groepsactiviteiten deel te nemen, omdat hij/zij bang is in een sociale situatie tekort te schieten. Sociale angst is vaak gekoppeld aan een gebrek aan vertrouwen in het eigen kunnen. Met betrekking tot de doelgroep moet men er rekening mee houden dat mensen met een verstandelijke beperking vaak heel beschermd opgroeien (Gunzberg, 1973). Een gevolg zou kunnen zijn, dat zij niet het nodige zelfvertrouwen ontwikkelen om het initiatief te nemen zelfstandig aan vrijetijdsactiviteiten deel te nemen. Mogelijkerwijs onderschatten verstandelijk beperkten zichzelf en hun vaardigheden en nemen daardoor minder vaak deel aan nieuwe en uitdagende vrijetijdsactiviteiten.

Interpersoonlijke drempels ontstaan door de interactie met anderen (Mannell & Kleiber, 1997). Deze interacties kunnen vrijetijdsinteresses direct beïnvloeden, bijvoorbeeld door het aanpassen van eigen interesses aan die van

vrienden. Echter, de invloed van sociale contacten op vrijetijdsinteresses is in het kader van dit onderzoek niet empirisch onderzocht omdat daarvoor niet voldoende tijd ter beschikking was. Daarenboven kunnen interpersoonlijke drempels ontstaan als een persoon geen geschikte partner kan vinden om aan een bepaalde activiteit deel te nemen (Crawford & Godbey in Crawford et al., 1991:312). In dit geval vormt het vinden van een geschikte partner een drempel voor deelname. Voor de doelgroep wordt dit gegeven nog belangrijker, aangezien mensen met een verstandelijke beperking een groter risico lopen sociaal geïsoleerd te raken door bijvoorbeeld interpersoonlijke drempels en de kleinere kans op het vinden van werk (Daal et al.1998). Dit heeft niet alleen invloed op de financiële middelen maar vermindert ook de kansen om sociale netwerken op te bouwen, omdat werk hiervoor vaak een belangrijke bron is (Kiernan & Knutson, 1990).

Structurele drempels zijn externe factoren, dus factoren die niet direct verbonden zijn met de persoonlijkheid of met de sociale omgeving van een persoon. Voorbeelden zijn een tekort aan financiële middelen, een tekort aan vrije tijd, een gebrek aan informatie, een tekort aan mogelijkheden en de geschiktheid van vrijetijdsactiviteiten.

Gebaseerd op deze theorieën is het volgende onderzoeksmodel ontwikkeld:

Onderzoeksmodel

3 Methodologie

Er is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. De proefpersonen, die met behulp van semi-gestructureerde interviews ondervraagd worden, bestaan uit zesendertig licht verstandelijk beperkten, die in de regio Tilburg wonen. De respondenten wonen zelfstandig en krijgen geen of weinig hulp van sociale instellingen. Zij zijn tussen de twintig en zestig jaar oud. De doelgroep van dit onderzoek (18 mensen van de steekproef) bestaat uit mensen die (momenteel) niet deelnemen aan activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking. Deze niet-participanten zijn vergeleken met de andere achttien respondenten die wel aan speciaal georganiseerde activiteiten deelnemen. Door het vergelijken van de twee groepen kunnen verschillen in het vrijetijdsgedrag, dus participatie en non-participatie, in verband gebracht worden met een of meerdere theoretische concepten, zoals eerder beschreven. Echter, de proefpersonen zijn ook als geheel onderzocht en met elkaar vergeleken met betrekking tot aspecten als tevredenheid/ontevredenheid met hun vrije tijd en actief/passief vrijetijdsgedrag. Om de interviews in vergelijkbare data te vertalen zijn verschillende tabellen gemaakt. Deze tabellen zijn gebruikt om de data te structureren en de antwoorden te coderen naar aanleiding van de theoretische concepten.

4 Resultaten

De analyse van de data heeft tot een aantal resultaten geleid. In het algemeen tonen de respondenten zeer verschillend vrijetijdsgedrag en diverse vrijetijdsbehoeften. Onder de participanten, maar ook onder de niet-participanten zijn mensen die zeer gevarieerd (actief) vrijetijdsgedrag tonen en mensen die vrij monotoon (passief) zijn in hun vrije tijd.

Met betrekking tot de vrijetijdsbehoeften van de proefpersonen hebben demografische en socio-economische aspecten, zoals leeftijd, geslacht en woonsituatie invloed. Jongere mensen en mensen die samen met hun partner leven zijn meestal meer actief in hun vrijetijdsgedrag en hebben meer behoefte aan afwisseling. Deels zou dit kunnen samenhangen met intrapersonlijke aspecten. Mensen die met hun partner samen leven hebben doorgaans betere mentale en sociale vaardigheden. Dit zou het voor hen makkelijker kunnen maken om een afwisselender vrijetijdsgedrag te hebben, alsmede ook om relaties aan te gaan. Bovendien zijn de oudere respondenten (ouder dan 50 jaar) veel meer alleen in hun vrije tijd dan jongere respondenten. Dit zou te maken kunnen hebben met een kleiner wordend sociaal netwerk onder oudere mensen. Oudere mensen zijn ook minder geïnteresseerd in uitdagende vrijetijdsactiviteiten. Vrouwen en mannen tonen respectievelijk meer feminien en meer masculien vrijetijdsgedrag, hetgeen vooral blijkt uit het feit dat mannen in het algemeen meer geïnteresseerd zijn in sport, zoals voetbal en darten. De periode die een persoon al zelfstandig woont, blijkt ook invloed te hebben op de vrijetijdsinteresses en het gedrag. Respondenten die al langere tijd op zich zelf wonen (langer dan 10 jaar) zijn minder vaak deelnemer aan activiteiten die speciaal voor mensen met een beperking georganiseerd zijn. Leeftijd kan hiervoor geen mogelijke verklaring zijn, omdat de leeftijd in de groep van mensen die al langer dan tien jaar zelfstandig wonen varieert van achtentwintig tot zestig. Een mogelijke verklaring, echter, is dat mensen die al een langere tijd op zichzelf wonen geleerd hebben zelfstandig te zijn in het dagelijkse leven, dus ook met betrekking tot hun vrijetijdsbesteding.

Ook persoonlijke aspecten beïnvloeden de vrijetijdsinteresses en het gedrag van de respondenten. Respondenten met een geringe behoefte te socialiseren zijn vaak niet-participanten, omdat zij geen interesse hebben in (georganiseerde) groepsactiviteiten. Daarnaast nemen respondenten met een grote behoefte om te presteren minder vaak deel aan activiteiten georganiseerd voor mensen met een beperking, zij plannen hun vrijetijdsactiviteiten vaker zelfstandig. Uitzonderingen zijn mensen die interesse in bepaalde activiteiten hebben, maar vanwege hun beperking het gevoel hebben deze activiteiten alleen in een speciaal voor hen georganiseerd kader te kunnen doen.

Hun voorkeur gaat er vrijwel altijd naar uit om aan reguliere activiteiten deel te nemen.

De drie groepen van vrijetijdsdrempels zijn geconstateerd bij mensen uit de steekproef, respectievelijk intrapersonlijke, interpersoonlijke en structurele drempels.

Respondenten met een hoog niveau (sociale) angst hebben een monotoon vrijetijdsgedrag en doen de meeste activiteiten alleen. Aspecten zoals gering zelfvertrouwen kunnen angst nog verhogen. Echter, een persoon met een hoog niveau aan angst heeft niet automatisch ook een hoog niveau aan sociale angst. Dit betekent dat mensen die bang zijn voor nieuwe situaties niet per se ook bang zijn voor vreemden. In het algemeen tonen niet-participanten minder angst, waarschijnlijk omdat hun betere mentale en sociale vaardigheden en hun hoger niveau van zelfvertrouwen de angst om in nieuwe situaties te falen verminderen. Echter, met betrekking tot sociale angst is er geen verschil zichtbaar tussen participanten en niet-participanten. In beide groepen zijn zowel mensen met een hoog als mensen met een laag niveau sociale angst. Deelnemers gebruiken vaak het aanbod van sociale instellingen om hun intrapersonlijke drempels te overwinnen. Niet-participanten met veel sociale angst hebben vaak een monotoon vrijetijdsgedrag met weinig sociale contacten.

Sociale en mentale vaardigheden hebben ook invloed op vrijetijdsgedrag. Beide zijn belangrijk om met nieuwe situaties om te kunnen gaan en kunnen het niveau van (sociale) angst verminderen en het zelfvertrouwen verhogen. Door de vaardigheden met anderen om te gaan worden sociale contacten makkelijker gelegd. Echter, de interesse om anderen te ontmoeten is vooral belangrijk. Een gebrek aan sociale vaardigheden kan een persoon hinderen om aan zijn/haar behoefte om andere mensen te ontmoeten, te voldoen. Als die behoefte voorhanden is, maar een persoon het moeilijk vindt om sociale contacten te leggen, kunnen sociale instellingen een belangrijke rol spelen. De meeste respondenten met betere mentale vaardigheden zijn niet-participanten en hebben in het algemeen een afwisselender vrijetijdsgedrag. Het is dus waarschijnlijk dat betere mentale vaardigheden een actiever vrijetijdsgedrag alsook de interesse daarvoor bevorderen. Bovendien lijkt het erop dat betere mentale vaardigheden de mogelijkheid om sociale vaardigheden te ontwikkelen beïnvloeden, omdat respondenten met betere mentale vaardigheden gewoonlijk ook betere sociale vaardigheden hebben.

Interpersoonlijke drempels, zoals het gebrek aan een vrijetijdspartner, zijn aanwezig bij sommige mensen van de steekproef. Vooral oudere mensen worden gehinderd om aan hun vrijetijdsbehoeften te voldoen door een te klein sociaal netwerk. Dit is te herkennen aan hun ontevredenheid met hun huidige vrijetijdsactiviteiten. Vaak geven respondenten aan dat zij graag nieuwe activiteiten zouden willen proberen maar dat zij gehinderd worden

omdat zij niemand hebben die mee wil gaan. Het lijkt erop dat oudere mensen, hoewel zij geprobeerd hebben aan activiteiten deel te nemen en sociale contacten te leggen, hun ontevredenheid geaccepteerd hebben en niet verder proberen hun situatie te verbeteren. Interpersoonlijke drempels schijnen verbonden te zijn met intrapersoonlijke drempels, zoals het gebrek aan sociale vaardigheden en sociale angst.

Structurele drempels zoals een gebrek aan informatie, een tekort aan vrije tijd en een gebrek aan financiële middelen, zijn ook aanwezig bij sommige respondenten. Hoewel het aantal respondenten dat door structurele drempels gehinderd wordt om aan hun vrijetijdsbehoeften te voldoen klein is, blijkt niettemin dat een tekort aan vrijetijdsactiviteiten die speciaal voor mensen met een lichte verstandelijke beperking georganiseerd zijn, een drempel vormt. Sommige deelnemers voelen zich niet aangesproken door de huidige activiteiten voor mensen met een beperking en zijn daardoor dan ook niet tevreden als ze deelnemen. Tegelijkertijd hebben ze echter niet de mogelijkheden om activiteiten te volgen bij reguliere instellingen vanwege hun beperking. Bovendien zijn sommige van de niet-participanten geïnteresseerd in deelname aan activiteiten met mensen van hetzelfde mentale niveau. Dus, onder de mensen van de steekproef vormen zowel de (niet-)geschiktheid van speciale vrijetijdsactiviteiten als ook van reguliere vrijetijdsactiviteiten een drempel. Vooral niet-participanten, maar ook participanten, vinden dat de gevraagde mentale vaardigheden bij speciaal georganiseerde vrijetijdsactiviteiten voor mensen met een beperking vaak te laag zijn voor hen. Bovendien voelen zij zich vaak niet juist behandeld bij deze activiteiten. Er zijn ook vele respondenten die activiteiten, die niet speciaal georganiseerd zijn voor mensen met een verstandelijke beperking, ongeschikt vinden. Zij denken dat ze deze activiteiten niet kunnen volgen omdat het tempo te hoog is en/of ze voelen zich geïntimideerd door andere deelnemers.

Voor de meeste respondenten schijnt een tekort aan geld geen belemmering te vormen. Hoewel de meeste respondenten beperkte financiële middelen hebben, lijkt het erop dat zij aan de gewenste vrijetijdsactiviteiten kunnen deelnemen, omdat zij of voldoende financiële middelen hebben of oplossingen vinden om hun financiële drempels te overwinnen. Uitzonderingen vormen vakantiereizen, welke in het algemeen duurder zijn dan andere vrijetijdsactiviteiten, het bioscoopbezoek en naar pretparken gaan. Voor deze activiteiten vormt een tekort aan geld wel een drempel voor enkele respondenten.

Hoewel voor de meeste respondenten een tekort aan vrije tijd geen belemmering vormt, vinden enkele respondenten dat zij op ongeschikte tijden werken en/of vrijetijdsactiviteiten op voor hen onpassende tijdstippen aangeboden worden. Zoals eerder gezegd, geven enkele respondenten aan dat zij meer activiteiten 's avonds en in het weekend wensen.

In het algemeen kunnen sociale instellingen een belangrijke rol spelen voor mensen van de doelgroep om hen erbij te helpen hun drempels te overwinnen. Echter, drempels kunnen ook zo sterk worden dat sociale instellingen met hun huidige aanbod niet meer in staat zijn om te helpen. Het huidige aanbod schijnt ook op bepaalde gebieden niet aan de behoeften van mensen met een lichte verstandelijke beperking te voldoen.

5 Discussie

Hoe tevreden een persoon is met zijn of haar vrijetijdsbesteding is afhankelijk van de mate waarin zijn of haar interesses en vrijetijdsbehoeften zijn vervuld door de huidige vrijetijdsbesteding. Hoe meer een persoon gehinderd is om zijn/haar interesses uit te oefenen, hoe meer de persoon ontevreden zou zijn met zijn of haar vrije tijd.

Eerder is gebleken dat vrijetijdsbehoeften en vrijetijd drempels van de onderzoeksgroep niet systematisch variëren tussen deelnemers en niet-deelnemers.

Met betrekking tot de tevredenheid met de vrijetijdsbesteding blijkt dat een groot deel van de respondenten tevreden is. Toch zijn acht van de zesendertig respondenten in mindere mate tevreden met hun vrijetijdsbesteding en zouden graag een of andere verandering willen zien. Het valt op dat deze acht respondenten voornamelijk een monotoon en solitair vrijetijdsgedrag tonen. Verder blijkt dat de waarschijnlijkheid dat iemand ontevreden is met zijn of haar vrijetijdsbesteding hoger is voor niet-deelnemers; zes van de acht personen nemen niet deel aan georganiseerde activiteiten voor mensen met een beperking. Daartegen zijn er ook mensen die wel deelnemen die ontevreden blijken te zijn. Daarom kan men niet concluderen dat niet-deelname of deelname in verband staat met de mate waarin iemand tevreden is over zijn of haar vrijetijdsbesteding. Deze is eerder afhankelijk van het gewenste vrijetijdsgedrag en de vervulling ervan. Niet iedereen wenst een actieve en variërende vrijetijdsindeling.

In verband met mogelijke verklaringen voor de ontevredenheid van de acht respondenten is het opvallend dat bijna alle acht respondenten over een (zeer) klein sociaal netwerk beschikken. Zoals eerder beargumenteerd blijken psychologische barrières zoals sociale vaardigheden en benauwdheid het opbouwen van een sociaal netwerk te belemmeren. Dit heeft tot gevolg dat een persoon niet voldoende sociale contacten heeft om zijn of haar vrije tijd zelfstandig mee in te vullen. Deze respondenten tonen een monotoon vrijetijdsgedrag, beschikken over een klein sociaal netwerk en tonen een hoog niveau aan (sociale) benauwdheid en lage sociale vaardigheden. Er zijn echter respondenten die hetzelfde persoonlijkheidskarakter tonen en tevreden zijn met hun vrije tijd. Opvallend hierbij is dat deze respondenten vaak deelnemers zijn aan georganiseerde activiteiten. Derhalve kan de service van sociale instellingen behulpzaam zijn bij het verlagen van bepaalde drempels.

Geconcludeerd kan worden dat zowel deelname als niet-deelname aan georganiseerde activiteiten voor mensen met een verstandelijke beperking niet

in direct verband blijkt te staan met te mate van tevredenheid. Er zijn zowel niet-deelnemers die tevreden zijn als ontevreden en vice versa. Tevredenheid hangt eerder samen met iemands wensen en behoeftes en de vervulling ervan.

Psychologische aspecten blijken ook oorzaak te zijn voor een ontevreden en monotoon vrijetijdsgedrag. Iemand heeft een vrijetijdsbehoefte, maar zijn of haar psychologische karaktereigenschappen belemmeren de vervulling ervan. Vaak is een monotoon vrijetijdsgedrag het gevolg. Een monotoon vrijetijdsgedrag heeft echter niet altijd ontevredenheid tot gevolg.

Aangezien het blijkt dat de samenhang tussen vrijetijdsgedrag en drempels en tevredenheid complexer is, zijn de zesendertig respondenten uiteindelijk opgesplitst in zes groepen waarbij de leden van iedere groep gelijk vrijetijdsgedrag vertonen, evenals vergelijkbare persoonlijkheidsaspecten en vrijetijdsgedrag.

5.1 Passive loners

De eerste groep 'Passive loners' wordt gekenmerkt door een monotoon en rigide vrijetijdsgedrag met weinig variatie. Ze nemen niet of minder regelmatig deel aan georganiseerde activiteiten voor mensen met een beperking en het grootste deel van hun vrije tijd brengen zij thuis en alleen door. Tot hun vrijetijdsactiviteiten behoren bijvoorbeeld televisie kijken en handarbeid. De 'Passive loners' gaan zelden op vakantie en nemen heel af en toe deel aan excursies. Deze zijn in de meeste gevallen georganiseerd door familieleden of bekenden.

Over het algemeen is deze groep niet tevreden met hun vrije tijd. Opvallend hierbij is dat ze hun kleine sociale netwerk als oorzaak aangeven voor hun ontevredenheid. Vaak missen ze vrienden of bekenden om iets mee te ondernemen. Hun lage sociale vaardigheden evenals hun kleine sociale netwerk bevordert hun rigide en monotone vrijetijdsgedrag en sluit de cirkel. Ze brengen meer en meer alleen hun tijd door, waardoor hun sociale vaardigheden en netwerk niet kunnen ontploien.

De 'Passive loners' zijn verder weinig zelfverzekerd en hebben een hoge mate aan (sociale) angst. Ze zijn bekend met de mogelijkheden aan vrijetijdsactiviteiten die worden aangeboden door de sociale instellingen, maar toch houdt hun persoonlijkheidskarakter hen tegen om er aan deel te nemen.

Maar niet alleen hun persoonlijkheid blijkt hun gedrag te verklaren. Ook zijn de 'Passive loners' in vergelijking met de andere groepen ouder. Mensen binnen hun sociale netwerk zijn in de loop van de tijd overleden en hun interesse in nieuwe dingen en verandering is klein. Ze accepteren hun huidige situatie, ook al zijn ze er niet tevreden mee. In het verleden waren ze vaak

participanten van georganiseerde activiteiten, maar in de loop van de tijd zijn ze meer en meer vereenzaamd en eraan gewend geraakt dingen alleen te doen.

Hier zouden sociale instellingen een belangrijke rol kunnen spelen, om deze mensen te helpen hun drempels te overbruggen.

5.2 Passive participants

Deze groep maakt gebruik van de vrijetijdsactiviteiten die door sociale instellingen worden aangeboden. Ze hebben een min of meer monotone en rigide vrijetijdsgedrag, maar zijn in het algemeen tevreden met hun vrije tijd.

De 'Passive participants' nemen deel aan een of twee reguliere activiteiten die speciaal zijn georganiseerd voor mensen met een beperking. De rest van hun vrije tijd brengen ze meestal thuis alleen of met hun partner door, waar zij meestal naar de televisie kijken. Activiteiten buiten deze gedragspatronen zijn sporadisch en worden veelal aangedragen door derden.

'Passive participants' behoren tot de leeftijdsgroep van dertig tot vijftig jaar. Mogelijk speelt hun leeftijd gedeeltelijk een rol bij de verklaring van hun monotone en rigide gedrag. Een hogere leeftijd zou ertoe kunnen leiden dat mensen hun gedrag aanhouden en minder vaak nieuwe activiteiten uitproberen. Oudere mensen zouden door de jaren heen geleerd kunnen hebben wat hun behoeftes en hun interesses zijn en daardoor minder belangstelling hebben om nieuwe dingen uit te proberen.

Verder zijn de 'Passive participants' gekenmerkt door hun lagere doelgerichtheid. Ze blijken geen behoefte te hebben iets in hun leven te bereiken of nieuwe dingen te leren. Ze zijn tevreden met hoe hun huidige levenssituatie is. Ze hebben verder weinig zelfbewustzijn. Dit kan een reden kan zijn voor het feit dat deze groep vaak aan georganiseerde en bekende vrijetijdsactiviteiten deelneemt. Deze groep respondenten beweegt zich binnen een klein sociaal netwerk, wat in eerste instantie verklaard kan worden doordat zij zichzelf sterk afhankelijk maken van georganiseerde activiteiten. Verder leidt hun monotone en rigide vrijetijdsgedrag ertoe dat hun sociale netwerk niet kan groeien. Ook blijken zij de relaties die ze gedurende georganiseerde activiteiten opbouwen niet voort te kunnen zetten buiten de georganiseerde omgeving. Desondanks hebben sommige mensen binnen deze groep een partner en kunnen zij blijkbaar wel een sociale langdurige relatie op bouwen. 'Passive participants' zijn sterk afhankelijk van derden zoals familie of sociale instellingen met betrekking tot leven, werk en vrije tijd. Hun afhankelijkheid en onzelfstandigheid blijkt onder anderen oorzaak te zijn van hun onvermogen hun vrije tijd zelf te plannen.

5.3 Dependent, active participants

Een andere groep, de 'Dependent, active participants' zijn respondenten, die aan verschillende georganiseerde activiteiten deelnemen. Ze zijn in het algemeen in nieuwe activiteiten geïnteresseerd als deze worden aangeboden. Zoals de benaming zegt zijn deze mensen ook, net als de groep 'Passive participants' sterk afhankelijk van anderen. Ze zijn van mening dat vanwege hun verstandelijke beperking reguliere instituten niet voor hen geschikt zijn. Ze tonen allemaal een sterke behoefte aan sociale contacten en brengen liever hun vrije tijd met anderen door dan alleen. Als gevolg daarvan nemen ze in sterke mate deel aan groepsactiviteiten.

Ze wonen vaak alleen of in een woonsituatie met begeleiding, in een zelfstandig appartement. Bovendien hebben ze een klein sociaal netwerk, wat grotendeels uit familieleden en andere deelnemers aan georganiseerde activiteiten bestaat. Vaak worden deze sociale contacten niet verder ontplooid buiten de georganiseerde omgeving. Veel personen in deze groep wonen alleen, sommige hebben een relatie. Vaak is de partner ook deelnemer aan een gemeenschappelijke activiteit. Deze relaties zijn eerder kameraadschappelijk en gepland, wat bijvoorbeeld betekent dat iedere woensdag de dag is dat men met elkaar afspreekt, om iets samen te ondernemen.

Mogelijke verklaringen voor hun kleine sociale netwerk zijn gedeeltelijk hun minder sterke sociale vaardigheden. Het niet in staat zijn sociale contacten verder te hebben en te onderhouden buiten de georganiseerde en begeleide omgeving, vormt een grote drempel voor deze groep mensen, zoals ook voor de tot nu toe eerder genoemde groepen. Bovendien hebben deze respondenten redelijk lage verstandelijke vaardigheden, wat hun vrijetijdsmogelijkheden vaak belemmert. Toch tonen ze in mindere mate (sociale) angst. Dit kan door de deelname aan georganiseerde activiteiten verminderd zijn. Hun sociale vaardigheden zijn mogelijk door de deelname verbeterd. Over het algemeen zijn de 'Passive participants' weinig doelgericht en zoeken ze niet vaak uitdaging met betrekking tot hun vrije tijd. Ook deze groep is tevreden met hun vrijetijdsbesteding. Ze voelen zich op hun gemak en geaccepteerd binnen de omgeving van sociale instellingen. Ook al geven sommigen aan interesse te hebben om ook aan reguliere activiteiten deel te nemen, zijn ze uiteindelijk van mening dat georganiseerde activiteiten beter passen bij hun omstandigheden, omdat deze rekening houden met hun beperkingen.

5.4 Easy takers

De vierde groep, genaamd 'Easy takers', neemt onregelmatig deel aan georganiseerde activiteiten. Het valt op dat deze groep minder belangstelling toont voor de soort instelling of organisatie waar ze aan activiteiten deelnemen. Of het voor mensen met een beperking is of een reguliere instelling is, is van minder belang. Aspecten als prijs, locatie of interesse spelen eerder

een rol. Deze groep is flexibel en dat vindt gedeeltelijk zijn oorzaak in hun goede sociale vaardigheden en hun geringe (sociale) angst. De 'Easy takers' zijn over het algemeen tevreden met hun vrijetijdsbesteding.

Deze groep mensen toont een lage (sociale) angst en is niet angstig voor het nieuwe of voor veranderingen. Ze tonen echter ook geen interesse in uitdagingen. Of vrijetijdsactiviteiten zijn georganiseerd door reguliere of sociale instellingen is van geen belang. Wel zijn de financiële aspecten van belang of iets hun interesse opwekt.

De twee volgende en laatste groepen in vergelijking met de tot nu toe beschreven groepen nemen in mindere mate deel aan georganiseerde activiteiten of nemen überhaupt niet deel aan georganiseerde activiteiten. Beide groepen tonen sterke sociale vaardigheden en goede mentale vaardigheden.

5.5 Independent individualists

Deze groep heeft een sterk sociaal netwerk opgebouwd en geniet ervan om met vrienden, maar ook om alleen te zijn in hun vrije tijd. Ze houden minder van groepsactiviteiten en veranderingen in hun dagelijks leven. Deze groep mensen is zeer zelfstandig en brengt weinig van hun vrije tijd met sociale instellingen door. Ze volgen een dagelijkse routine. Ze maken in de meeste gevallen alleen gebruik van georganiseerde activiteiten voor mensen met een beperking als deze participatie een persoonlijk voordeel zou bieden of als dit maatschappelijk verwacht wordt. De 'Independent individualists' bewegen zich binnen een zeer stabiel en sociaal sterk netwerk en steunen met betrekking tot hun vrijetijdsbesteding hierop.

5.6 Independent, sociable activists

Deze respondenten hebben een zeer complex en afwisselend vrijetijdsgedrag. Ze houden ervan met vrienden en bekenden af te spreken en nieuwe uitdagende dingen aan te gaan. Deze groep toont het hoogste niveau aan zelfstandigheid en zelfverzekerdheid. Ze zijn niet angstig in nieuwe en sociaal gebonden omgevingen. Als gevolg hiervan zien zij geen noodzaak in de deelname aan georganiseerde activiteiten voor mensen met een beperking, omdat zij zichzelf vaak niet als gehandicapt zien. Ze plannen hun vrije tijd zelfstandig, waarbij hun goede mentale en sociale vaardigheden een voordeel zijn en zeker ook deel uitmaken van de bereidheid tot het deelnemen aan activiteiten.

In vergelijking met de andere groepen hebben de 'Independent, sociable activists' een sterke antipathie tegen sociale instellingen. Ze vinden vaak dat deze hen bekijkt en behandelt als kinderen en mensen zonder ambities. De meeste van hen hebben echter grote ambities voor hun toekomst en willen zichzelf en ook anderen bewijzen dat ze wel iets kunnen bereiken.

Desondanks zijn er twee of drie personen die wel bij deze groep behoren, maar tegelijkertijd ook deelnemen aan georganiseerde activiteiten. Nadere beschouwing leert dat de redenen voor participatie niet in verband staan met vrijwillige deelname, maar dat ze zich vaak gedwongen voelen vanwege financiële redenen of hun beperking. Ze willen iets doen in hun vrije tijd, maar voelen zich niet op hun plek als deelnemer van een georganiseerde activiteit voor mensen met een verstandelijke beperking. Ze willen beschouwd worden als individuen die iets willen en kunnen bereiken en die in staat zijn door hun mogelijkheden dingen te bereiken.

6 Aanbevelingen

Gebaseerd op de voorafgaande analyses en typologie van vrijetijdsgedrag worden aanbevelingen geformuleerd. Deze zullen voor iedere groepstypologie apart geformuleerd worden.

6.1 Passive loners

Deze groep is van grootste belang voor de opdrachtgevers, voornamelijk omdat hun tevredenheid met hun vrije tijd het laagst van alle respondenten blijkt te zijn. De sociale instellingen zouden een centrale intermediair kunnen aanbieden om deze mensen te helpen hun drempels te overwinnen. Hun sociaal netwerk is klein. Hun monotone vrijetijdsgedrag kan zonder veel sociale interactie bevorderd worden. Daarom zouden sociale instellingen hier moeten ingrijpen om hen te helpen hun sociale netwerk te vergroten en hen met anderen in contact te brengen. Om dit doel te kunnen bereiken zou men hun sociale vaardigheden moeten trainen en hen leren sociale relaties te kunnen onderhouden. Sociale activiteiten moeten worden aangeboden om met deze aspecten rekening houden. Het is aan te bevelen om mensen met hetzelfde mentale niveau en met vergelijkbare sociale vaardigheden bij elkaar te brengen, zodat hun angstigheid niet wordt versterkt door communicatieve drempels of een gevoel van angst. Ook is het aan te raden om niet mensen die elkaar al kennen, maar individuen bij elkaar te brengen. Aangezien deze groep mensen een hoge sociale angst toont, zal slechts het aanbieden van activiteiten en de verstrekking van informatie erover niet voldoende zijn. Mensen zullen in eerste instantie aan de hand moeten worden genomen om een gevoel van zekerheid en zelfverzekerdheid te kunnen opbouwen. De rol van sociale werkers en begeleiders zal hier belangrijk zijn. Verder moeten de activiteiten en de eisen voor deelname niet te moeilijk zijn en zou het meer om de gezelligheid moeten gaan dan om het bereiken van een doel te bereiken of iets leren. Ten aanzien van het tijdstip waarop deze activiteiten moeten worden aangeboden, geldt dat er rekening mee moet worden gehouden dat veel respondenten overdag en gedurende de week werken, en na werktijd vaak minder interesse en behoefte hebben om nog iets buitenshuis te ondernemen.

6.2 Passive participants

Deze respondenten zijn reeds betrokken bij georganiseerde activiteiten, maar in minder mate dan andere deelnemers. Zoals eerder beargumenteerd heeft de participatie deze groep geholpen hun drempels zoals sociale vaardigheden en sociale angst te overwinnen. Sommige 'Passive participants' hebben echter steeds een behoefte om meer mensen te leren kennen. Om deze reden zouden ook hier sociale activiteiten behulpzaam kunnen zijn om mensen met dezelfde interesses en vergelijkbare vaardigheden bij elkaar te

brengen. Doordat deze groep zeer afhankelijk is van sociale instellingen zou het bovendien van belang zijn hen met eventuele activiteiten te helpen zelfstandiger te worden en hun bestaande sociale contacten ook buiten de 'veilige' omgeving te behouden. Daarom zal hier het aspect van plezier meer in het middelpunt moeten staan dan het educatieve aspect. Mogelijkheden voor activiteiten zijn bijvoorbeeld kookcursussen. Hier kunnen de deelnemers leren zelfstandig hun dagelijkse leven in te vullen, maar tegelijkertijd met anderen contacten op te bouwen. Momenteel bestaan er reeds soortgelijke activiteiten. Deze zouden echter de zelfstandigheid in sterkere mate moeten steunen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen gebeuren door de deelnemers opdracht te geven in kleine groepen de boodschappen te regelen of recepten te bedenken met kookinstructies. Een andere mogelijkheid om hen meer zelfstandigheid, zelfvertrouwen en communicatieve vaardigheden te leren is om een 'Paper chase' te organiseren. Mensen worden in kleine groepen opgesplitst, afhankelijk van hun vaardigheden, en moeten vervolgens een lijst afwerken met kleine opdrachten. Een voorbeeld zou kunnen zijn: 'Waar is de eindhalte van bus 876?'. Wanneer nodig zou iedere groep geholpen kunnen worden door een begeleider. Omdat dit soort activiteiten in meerdere groepen kan worden uitgevoerd, zouden ook mensen met verschillende niveaus van beperking kunnen deelnemen. De opdrachten zouden aangepast moeten worden aan de verschillende vaardigheden.

6.3 Dependent, active participants

Deze groep bekijkt reguliere activiteiten als ongeschikt voor hen omdat deze geen rekening houden met hun beperkingen. Als gevolg hiervan zijn deze mensen sterk afhankelijk van sociale instellingen. Hierop kan worden ingespeeld. Activiteiten zouden hen kunnen leren zelfstandiger te worden en hun sociale contacten ook buiten de omgeving van georganiseerde activiteiten te ontplooiën. Er zou een omgeving gecreëerd kunnen worden die tegelijkertijd veilig is in hun ogen maar toch toegankelijk voor iedereen. Op deze manier kunnen ze leren zich veilig te voelen in een 'normale' omgeving. Deze plek zou ook onafhankelijk moeten zijn van de omgeving waarin andere georganiseerde activiteiten plaatsvinden. Deze plek zou dan door hen gebruikt kunnen worden om eerder gelegde sociale contacten ook naast georganiseerde activiteiten te onderhouden en tegelijkertijd te leren hun vrije tijd zelfstandig te plannen. Deze plek zou op een of andere manier aantrekkelijk moeten zijn voor hen door bijvoorbeeld kortingen met een lidmaatschaps-pas.

6.4 Independent individualists

De 'Independent individuals' leiden een zeer onafhankelijk en zelfstandig leven en maken weinig gebruik van de services van sociale instellingen. In de meeste gevallen wordt ondersteuning voornamelijk verstrekt in verband met financiële problemen. Deze groep toont weinig of geen interesse in vrije-

tijdsactiviteiten speciaal georganiseerd door sociale instellingen. De 'Independent individuals', zoals eerder beschreven, hebben een geroutineerde levensstijl en plannen hun vrije tijd zelfstandig. Ze maken daarbij gebruik van hun stabiele sociale netwerk. In deze groep besteden veel mensen hun vrije tijd aan huishoudelijke activiteiten waarbij opvalt, dat een groot deel van hen vrouwen is.

Als deze groep aangesproken zou worden voor georganiseerde activiteiten voor mensen met een beperking, moeten deze activiteiten in de ogen van de 'Independent individuals' voordelen bieden in vergelijking met hun huidige activiteiten. Respondenten tonen een grote interesse in activiteiten zoals zwemmen en handwerk. Ze zijn ook enthousiast voor dagexcursies. Zij vinden het van belang dat de vaardigheden van de andere deelnemers aansluiten bij hun eigen verstandelijke beperking. Ze zijn het gewend om zelfstandig te zijn en willen niet aan activiteiten deelnemen, waar beslissingen voor hen worden genomen.

6.5 Easy takers

De groep omschreven als 'Easy takers' bevat mensen die over het algemeen een tevreden en afwisselende vrijetijdsbesteding hebben. Ze nemen regelmatig deel aan georganiseerde activiteiten. Toch tonen ze ook interesse in nieuwe activiteiten. Voor hen zijn speciaal georganiseerde activiteiten interessant, als gewone clubs te duur zijn of niet aansluiten bij hun interesses en vaardigheden. Reguliere activiteiten die een bepaald mentaal niveau vragen, zoals vreemde talencursussen of computervaardigheidskursussen, of die hoge prijzen vragen, kunnen ook als er interesse voor bestaat niet worden gevolgd. Daarom zouden sociale instellingen hierop kunnen inspelen en soortgelijke activiteiten kunnen aanbieden, die wel rekening houden met de beperkingen. Bovendien is het belangrijk dat activiteiten verder alleen toegankelijk zijn voor mensen met vergelijkbare niveaus van beperking. Anders zal deze groep zich snel niet op zijn gemak voelen. Het leerproces kan worden belemmerd door anderen die meer tijd en aandacht nodig hebben en ze kunnen zich uiteindelijk benadeeld en onderschat voelen.

6.6 Independent, sociable activists

Deze groep mensen waarderen, zoals eerder beschreven, hun vrijetijd en hun sozialen contacten. Ze bekijken hun vrije tijd als een mogelijkheid constructief bezig te zijn. Als gevolg daarvan hebben ze een zeer afwisselend vrijetijdsgedrag. Ze tonen goede sociale vaardigheden en zijn vrij onafhankelijk van anderen. Ze willen zichzelf vaak iets bewijzen en niet betutteld worden. Vaak zijn dat precies de redenen waarom ze niet willen deelnemen aan georganiseerde activiteiten voor mensen met een beperking.

Deze groep is grotendeels tevreden met hun vrije tijd. Er zijn echter enkele personen die deelnemen aan speciaal georganiseerde activiteiten, maar er niet vrijwillig voor hebben gekozen. Ze zien vaak geen andere keuze, aan-

gezien hun beperkingen (mentaal of financieel) het niet mogelijk maken om aan reguliere activiteiten deel te nemen.

Om hierop in te spelen zouden activiteiten speciaal voor deze mensen toegankelijk moeten zijn. Ook dienen activiteiten inhoudelijk uitdagend en spannend te zijn. Tegelijkertijd moeten de activiteiten niet te moeilijk zijn, omdat anders hun interesse in participatie snel kan dalen. De respondenten vinden het bovendien belangrijk om sociaal contact te hebben en daarom moet de activiteit teamwork steunen en sociale interactie bevorderen.

Het is niet eenvoudig om al deze criteria in een activiteit te kunnen samenvoegen, omdat de inhoud en opzet zeer gedetailleerd zou moeten zijn en met verschillende aspecten rekening zou moeten houden. Als mogelijke oplossing zou intern gedifferentieerd kunnen worden. Dit betekent dat mensen met verschillende vaardigheden deelnemen, maar dat zij worden opgesplitst op basis van hun kunnen en kennis. Een voorbeeld is sportcursussen, waarbij verschillende moeilijkheidsgraden aangeboden kunnen worden. Dergelijke cursussen vragen het individu om inzet maar vragen ook om samenwerking en onderlinge steun van de hele groep.

Bovendien zouden cursussen, die educatief zijn ook interessant voor deze groep kunnen zijn. Hier zou het niveau van de cursus zelf en dat van de andere deelnemers van groot belang zijn. Ze willen niet behandeld worden als kinderen of mensen met een beperking. Daarom zal de aanpak met betrekking tot promotie en benadering met veel zorgvuldigheid en aandacht moeten gebeuren. Een activiteit mag niet de indruk wekken alleen voor mensen met een beperking toegankelijk te zijn, want ze zien zichzelf vaak als 'heel normaal'. Verder willen ze zelf kunnen beslissen en niet het gevoel hebben 'opdrachten' te krijgen, die vervolgens gewoon moeten worden uitgevoerd. Ze willen serieus worden genomen.

7 Kritische beschouwing

De benadering van de respondenten met behulp van begeleiders heeft het proces van het onderzoek vertraagd. Toch blijkt deze benadering de beste te zijn om toch effectief te werk te kunnen gaan. Respondenten zijn vaak kritisch en teruggetrokken tegenover vreemde mensen en door contact met hen op te nemen via hun begeleiders kan hun angst en onzekerheid ten aanzien van deelname verminderd worden.

Een nadeel van deze manier is dat sommige begeleiders, hoewel ze erop gewezen waren het niet te doen, selectieve keuzes hebben gemaakt met betrekking tot de keuze welke persoon geschikt zou zijn voor dit onderzoek.

Persoonlijke diepte-interviews zijn achteraf gezien een betere methodiek om informatie te verzamelen. Redenen hiervoor zijn in eerste instantie de beperkingen van de onderzoeksgroep. Ze zijn vaak niet in staat te lezen of te schrijven of ingewikkelde dingen te begrijpen en daarom zou het zelfstandig invullen van vragenlijsten moeilijk omzetbaar zijn zonder hulp van begeleiders of familieleden. Direct met hen te kunnen praten gaf hen de mogelijkheid dingen anders uit te leggen of verder te illustreren. Ook was het mogelijk hun non-verbale reacties te observeren en inzicht te krijgen in hun persoonlijke omgeving, omdat het grootste deel van de interviews bij hen thuis werd afgenomen. Bovendien zou de respondent zich binnen zijn bekende omgeving meer op zijn of haar gemak gevoeld hebben.

Alles bij elkaar genomen blijkt het met het oog op de doelgroep een goede keuze te zijn om kwalitatief onderzoek uit te voeren om eerste indicatieve tendensen te vinden met betrekking tot de vrijetijdsbehoeften en drempels. Desondanks wordt erop gewezen dat de gevonden resultaten en aanbevelingen gebaseerd zijn op een kleine steekproef. Ze kunnen niet van toepassing verklaard worden op een hele populatie. Toch kunnen de bevindingen indicatoren zijn voor mogelijke verklaringen en zodoende een basis vormen voor mogelijke (kwantitatieve) onderzoeken, waarbij gekeken moet worden of de gevonden indicaties daadwerkelijk een rol spelen om het vrijetijdsgedrag van de doelgroep te verklaren.

Literatuur

Argyle, M., (1996). *The Social Psychology of Leisure*. Harmondsworth, UK: Penguin Group.

Burger, J.M. (2004). *Personality*. Belmont, USA: Wadsworth.

Crawford, D., Jackson, E. & Godbey, G. (1991). A hierarchical model of leisure constraints. *Leisure Sciences*, Vol. 13, pp. 309-320.

Cummings, J. (1988). Options in day service provision. In A. Leighton (Ed.). *Mental handicap in the community*. (pp. 99-109). Cambridge, UK: Woodhead-Faulkner.

Daal, van P., Dorrestein, A., Verheijen, C., (1998). *Wens en werkelijkheid. De ondersteuningswensen van mensen met een verstandelijke handicap*. Tilburg, The Netherlands: PON.

De Klerk, M.M.Y. (red.) (2002). *Rapportage Gehandicapten 2002*. Den Haag, The Netherlands: Sociaal Cultureel Planbureau (SPC).
Educatie Netwerk (2006). *De cursusgids*. Tilburg, The Netherlands: Educatie Netwerk.

Finn, M., Elliott-White, M. & Walton, M. (2000). *Tourism and leisure research methods*. Harlow, UK: Pearson Education Ltd.

Friedman, H.S. & Schustack, M.W. (2003). *Personality. Classic theories and modern research*. Boston, USA: Ablongman.

Gunzberg, H. C. (1973). *Sociale vaardigheid voor geestelijk gehandicapten*. Rotterdam, The Netherlands: Baillière Tindall & Cassell Limited.

Hawkins, B.A., Peng, J., Hsieh, C. & Eklung, S.J. (1999). Leisure constraints: a replication and extension of construct development. *Leisure Sciences*, Vol. 21(3), pp. 197-192.

Haywood, L., Key, F. & Bramham, P. (1989). *Understanding Leisure*. London, UK: Hutchinson Ltd.

Heal, L.W. & Sigelman, C.K. (1995). Response biases in interviews of individuals with limited mental ability. *Journal of Intellectual Disability Research*, Vol. 39(4), pp. 331-340.

Hills, P., Argyle, M. & Reeves, R. (2000). Individual differences in leisure satisfactions: an investigation of four theories of leisure motivation. *Personality and Individual Differences*, Vol. 28(4), pp. 763-779.

Hogg, J., Moss, S. & Cooke, D. (1988). Aging and mental handicap. In A. Leighton (Ed.). *Mental handicap in the community*. (pp. 154-170). Cambridge, UK: Woodhead-Faulkner.

Kamphorst, T. & Spruit, E. (1983). *Vrijetijdsgedrag in het perspectief van socialisatie [leisure behaviour in the perspective of socialization]*. Dissertatie, Utrecht, The Netherlands: University of Utrecht.

Kiernan, W. & Knutson, K. (1990). Quality of work life. In R. Schalock (Ed.). *Quality of Life*. (pp. 101-114). Washington, DC, USA: American Association on Mental Retardation.

Klerk (red.), M.M.Y., (2002). *Rapportage gehandicapten 2002. Maatschappelijke positie van mensen met lichamelijke beperkingen of verstandelijke handicaps*. Den Haag, The Netherlands: SCP.

Laeyendecker, L. & Veerman, M. P. (2003). In de houdgreep van de tijd : onze omgang met de tijd in een consumptieve cultuur. Budel, The Netherlands: Damon.

Mannell, R.C., Kleiber, D.A., (1997). *A Social Psychology of Leisure*. State College, PA, USA: Venture Publishing, Inc.

MEE Vrijetijd en Vorming (2006). *Adresboek Vrijetijd*. Tilburg, The Netherlands: MEE Vrijetijd en Vorming.

Roberts, K. (1999). *Leisure in Contemporary Society*. Wallingford, UK: CABI Publishing.

Sivan, A., & Ruskin, H. (2000). *Leisure Education, Community Development and Populations with special needs*. Wallingford, UK: CABI Publishing.

Stokmans, M. (1999). Reading attitude effect on leisure time reading. *Poetics*, Vol. 26, pp. 245-261.

VWS (2004). *Op weg naar een bestendig stelsel voor langdurige zorg en maatschappelijke ondersteuning. Nota wetsvoorstel Wet Maatschappelijke Ondersteuning*. Den Haag, The Netherlands: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

- <http://www.Minvws.nl>
[Accessed 12 January 2006]

www.aamr.org

- http://www.aamr.org/Policies/faq_mental_retardation.shtml
[Accessed 10 January 2006]

www.amarant.nl

- <http://www.amarant.nl>
[Accessed 18 March 2006]
- <http://www.amarant.nl/content.html>
[Accessed 18 March 2006]

www.diamant-groep.nl

- <http://www.diamant-groep.nl/>
[Accessed 24 March 2006]

www.mee.nl

- <http://www.mee.nl>
[Accessed 18 March 2006]
- <http://www.meeregiotilburg.nl>
[Accessed 18 March 2006]

www.prisma-brabant.nl

- <http://www.prisma-brabant.nl/>
[Accessed 18 March 2006]

www.sportbedrijftilburg.nl

- <http://www.sportbedrijftilburg.nl/>
[Accessed 18 March 2006]
- http://www.sportintilburg.nl/bots/Bots_AangepastSporten_05.pdf
[Accessed 12 April 2006]

www.stichtingsamenopreis.nl

- <http://www.stichtingsamenopreis.nl/informatie.htm>
[Accessed 25 April 2006]

www.twern.nl

- <http://www.twern.nl>
[Accessed 18 March 2006]
- <http://www.twern.nl/home.php?col=32&res=1024&ref=>
[Accessed 18 March 2006]